

українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. К.: К.І.С., 2004. С. 16-25.

6. Родигіна І. В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання Х.: Основа, 2005. 96 с.

7. Шипович Є. Й. Методика викладання географії: навчальний посібник для студентів географічних факультетів. К.: Вища школа, 1981. 174 с.

ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ

Л. П. Вішнікіна

lpvishnikina@gmail.com

кафедра географії, методики її навчання та туризму Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, м. Полтава

Сучасні цивілізаційні процеси спрямовують вітчизняний освітній простір на всебічний розвиток особистості, широту її кваліфікації та професійну мобільність. Тож нині перед географічною освітою стоять складні завдання, що полягають в її осучасненні, гуманізації та формуванні предметних географічних компетентностей учнів, які дозволять їм у майбутньому орієнтуватися у природному й соціальному довкіллі [1].

Наразі технічний прогрес в освіті та чималий досвід застосування освітніх Інтернет платформ і сервісів українськими учителями суттєво впливають на процес навчання географії. Відповідно до такого, враховуючи світовий освітній досвід та реалії сьогодення, варто визначити вектори розвитку шкільної географічної освіти.

Цифрові технології (ЦТ) стрімко стають провідними засобами навчання географії, що зумовлено їхньою популярністю серед учнів, їхніх батьків та й самих учителів. Ігнорувати потребу у діджиталізації навчання географії не можливо. Не зважаючи на певні перестороги, застосування гаджетів на уроках географії стає реальністю сьогодення. Застосування ЦТ і штучного інтелекту (ШІ) дає змогу вчителям генерувати освітні матеріали, тести, освітні проєкти тощо. Потреба в цифровій інтерактивності, перетворенні будь-яких завдань на компетентнісно орієнтовані, здійснення онлайн подорожей і досліджень довкілля задовільняється за допомогою ШІ.

У 2023 році було проведено Всеукраїнське дослідження використання ШІ в шкільній освіті, ініційоване Projector Creative & Tech Institute та Малою академією наук України (МАН) за підтримки дослідницької компанії Factum Group. Воно мало на меті проаналізувати, наскільки активно в українській шкільній освіті використовують штучний інтелект та його можливості. Результати дослідження засвідчили, що більшість вчителів та учнів мають досвід користування сервісами ШІ і переважно задоволені отриманим досвідом [2].

Втім, учителі мають застереження щодо можливих проблем. Вони хвилюються, що ШІ може обмежити розвиток учнів, призвести до списування та неетичного використання. До того ж, вчителі самі ще не зовсім розуміють, як

працює ШІ і побоюються можливих помилок в його роботі, оскільки технологія ще лише розвивається і недостатньо вивчена.

Учні ж зазначають, що найчастіше використовують ШІ для виконання домашньої роботи та списування на уроках. Проте їхня більшість вважає, що ШІ може, навпаки, поліпшити навчання, зробити освітній процес цікавим та захоплюючим. Учні навіть бажають отримувати від вчителів інформацію про те, як використовувати ШІ етично, які є його переваги та недоліки, особливості застосування [2].

Втім, не варто забувати, що в учнів є фізіологічна й ментальна потреба в живому спілкуванні з однолітками та вчителем. Крім того, важливе місце у процесі навчання географії посідає хендмейд активність учнів. Хендмейд (*hand made*, у перекладі з англійської означає «зроблено вручну») у навчанні географії відіграє важливу роль. Створення моделей об'єктів природи своїми руками, проведення навчальних дослідів та експериментів в режимі офлайн підвищує ефективність навчально-пізнавальної діяльності учнів. Отже, потрібно впроваджувати цифровізацію географічної освіти, але не зосереджуватися лише на ній. Досвід реальної діяльності учнів є запорукою формування їхньої здатності застосовувати навчальні досягнення з географії задля вирішення життєвих завдань і проблем.

Ще одним напрямом модернізації шкільної географічної освіти є впровадження нетрадиційних освітніх моделей, зокрема поєднання навчання в офлайн і онлайн режимах. З одного боку, отриманий за останні роки досвід навчання географії в онлайн режимі показав, що таке навчання є менш ефективним ніж навчання в офлайн режимі. Реальний вплив учителя у живому спілкуванні, безумовно, є більш ефективним, ніж спілкування з учнями дистанційно. З іншого боку, широкого розповсюдження наразі зазнали гейміфіковані форми навчання, які ґрунтуються на використанні освітніх онлайн платформ та сервісів. Таким чином розвиток і впровадження гібридної моделі навчання є одним із векторів сучасної географічної освіти.

Нині шкільна освіта загалом і географічна зокрема вимагає зосередження на збереженні ментального здоров'я як вчителів, так і учнів. Розуміння власних відчуттів і емоцій, врахування психологічних станів оточуючих є важливою потребою освітнього процесу і забезпечується розвитком емоційного інтелекту (ЕІ). Тож опанування вчителями комплексу ментальних здібностей сприяє аналізу власних і учнівських емоцій, впливу на мотивацію учнів, виховуванню у них емпатії, усвідомленню зв'язку емоцій та пізнавальної діяльності. Останнім часом концепція необхідності формування й розвитку (ЕІ) широко популяризується завдяки розповсюдженню відповідних тренінгів, програм та рекомендацій. Сучасний учитель географії покликаний формувати і розвивати в учнів поруч із ключовими і предметними географічними компетентностями ЕІ, який є невід'ємною складовою особистості. Як ми зазначали у своїх попередніх дослідженнях, говорити про готовність майбутнього вчителя географії до педагогічної діяльності можна лише у тому разі, якщо він усвідомлює потребу у розвитку власного ЕІ та має позитивне емоційне ставлення до обраної ним професії [3].

Розвиток емоційного інтелекту учнів є обов'язком вчителів географії. Однією з предметних географічних компетентностей учнів є емоційно-ціннісне ставлення до довкілля й людської діяльності у ньому. Учні повинні розуміти мотиви сучасної людини і наслідки її діяльності. Розвиток цієї компетентності здійснюється через вплив на погляди, переконання, правила поведінки, ціннісні орієнтації та ідеали учнів. Учитель повинен вміти викликати в учнів позитивні емоції щодо усього живого на Землі, що є першою сходинкою до формування їхнього ЕІ. Партнерські відносини і спільна навчальна діяльність дозволяють учням отримувати досвід спілкування, зрозуміти й враховувати власні стани й стани оточуючих людей, домовлятися, виробляти правила співпраці.

Сучасні учні народилися у цифрову епоху і вже ніколи не зможуть уявити своє життя без різноманітних гаджетів й соціальних мереж. Тому вчителі географії ХХІ століття повинні володіти відповідними засобами комунікації та вміти перетворити їх на засоби навчання географії. Важливим викликом сьогодення є потреба вчителя у навчанні впродовж життя, у постійному вдосконаленні його soft-skills. Учителі мають систематично проходити курси підвищення кваліфікації – задля поглиблення психолого-педагогічних знань, набуття необхідних навичок застосування інформаційно-комунікативних технологій, розвитку цифрової компетентності тощо.

Важливим напрямком модернізації шкільної географічної освіти стало міжнародне співробітництво, яке включає:

- проведення спільних педагогічних досліджень;
- організацію міжнародних конференцій, симпозіумів, конгресів та інших заходів;
- участь у міжнародних освітніх та наукових програмах;
- спільну видавничу діяльність;
- відрядження за кордон для педагогічної, науково-педагогічної та наукової роботи відповідно до міжнародних договорів України.

Усі ці заходи сприяють долученню українських учителів до міжнародного інноваційного досвіду, опануванню нових дидактичних інструментів, методів і технологій. Учителі мають виважено відбирати із запропонованого все прогресивне і модернізувати навчальний процес так, щоб забезпечити його дослідницький та пошуковий характер.

Отже, вектори розвитку шкільної географічної освіти визначають напрями самовдосконалення сучасного вчителя географії, а саме: опанування цифрових технологій, поглиблення психолого-педагогічної підготовки, розвиток емоційного інтелекту, вдосконалення професійних вмінь і навичок, вивчення зарубіжного досвіду та нових освітніх трендів.

Список використаних джерел

1. Вішнікіна Л. П. Компетентнісне навчання географії в основній школі [Текст]: монографія. Полтава: ТОВ «АСМІ», 2017. 407 с.
2. Всеукраїнське дослідження використання ІІІ в шкільній освіті. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2023/12/20/Vseukrainske.doslidzhennya.vykorystannya.20.12.2023.pdf>

3. Вішнікіна Л. П., Самойленко В. М., Федій О. А., Лисиця О. С. Розвиток емоційного інтелекту учнів у процесі компетентнісного навчання географії. Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. праць / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава, 2021. Випуск 27. С. 49–53. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2021.27.247027>

ДО ПРОБЛЕМИ УКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНО-ДОВІДКОВОГО СЛОВНИКА «АНТРОПОТОПОНІМНА КАРТИНА СВІТУ»

М. Р. Влах

myroslava.vlakh@lnu.edu.ua

*кафедра економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія
Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів*

Укладання короткого словника-довідника антропотопонімів на загальногеографічній карті світу умотивоване потребою розширення загальнонаукового і культурного кругозору учнів, студентів та усіх охочих знаннями з історії географічних відкриттів і досліджень. Історія географічних відкриттів – це не тільки календарні дати, географічні об'єкти, а й люди, одержимі хто пізнанням нового, хто релігійними переконаннями, хто славою, а хто грошима. Їхнє подвижництво, пасіонарність сформували сучасну просторово диференційовану антропотопонімну картину світу як сукупність назв географічних об'єктів на честь першовідкривачів, дослідників, завойовників.

Застосування антропонімного підходу до вивчення загальногеографічної карти Світу поглиблює знанневий, діяльнісний, оцінно-ціннісний компоненти навчально-пізнавальної діяльності як учнів загальноосвітніх навчальних закладів, так і студентів географічних факультетів закладів вищої освіти. Курс «Географії» базової середньої школи передбачає вивчення географічного назовництва у таких розділах: «Розвиток географічних знань про Землю» (6 кл.), «Відкриття, дослідження та освоєння материків» (7 кл.), «Географічні відомості про територію України в минулому, імена її дослідників» (8 кл.), «Формування території України» (8 кл.), «Політична карта світу» (8 кл.), а також загальної середньої освіти – «Загальні закономірності географічної оболонки Землі», «Загальні суспільно-географічні закономірності світу» (9–10 кл.).

У вищій школі антропонімний підхід до вивчення загальногеографічної карти Світу безпосередньо застосовується у викладанні навчальної дисципліни «Історія географічної науки з основами наукової комунікації», підготовленої на кафедрі економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія ЛНУ імені Івана Франка відповідно до освітньої програми підготовки бакалавра з природничих наук за спеціальністю 106 Географія, а також навчальної вибіркової дисципліни циклу професійної та практичної підготовки «Геоісторична компонента в шкільній освіті» в рамках освітньої програми підготовки магістра з предметної спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія).